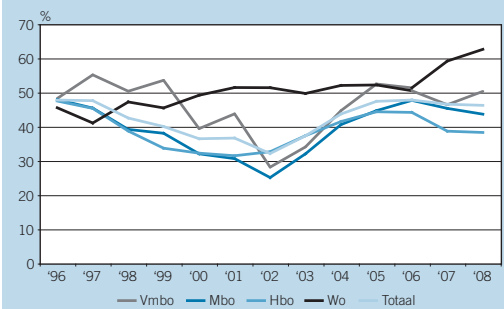

Conjunctuur en flexwerk onder schoolverlaters

In de periode 1996–2008 bedraagt het aandeel flexwerkers onder werkzame schoolverlaters gemiddeld 42%. Dit is beduidend hoger dan het aandeel flexwerkers onder de totale groep werknemers van 9% (CBS). Flexwerkers worden hier gedefinieerd als werknemers in tijdelijke loondienst, alsmede uitzend- of oproepkrachten. Conjuncturele fluctuaties beïnvloeden het aandeel flexwerkers daarbij aanzienlijk. Dit geldt in het bijzonder voor schoolverlaters, want in economisch mindere tijden zijn werkgevers doorgaans voorzichtiger met het aanbieden van vaste contracten aan pas afgestudeerde jongeren. De instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt lijkt derhalve met name van belang voor het opvangen van vraagschommelingen ten gevolge van de conjunctuurencyclus. Het aandeel flexwerkers onder de totale groep schoolverlaters daalde tussen 1996 en 2002. Vervolgens steeg dit aandeel en in 2006 werd het niveau van 1996 weer bereikt. Wetenschappelijk opgeleide schoolverlaters uitgezonderd, vertoont het aandeel flexwerkers voor de verschillende opleidingsniveaus eenzelfde verloop. In 2002 was dit aandeel het laagst voor schoolverlaters van vmbo en mbo. Voor hbo'ers was dit reeds een jaar eerder het geval. Hierna is een stijgende trend waarneembaar, gevolgd door een lichte daling. Het aandeel flexwerkers onder vmbo'ers en wo'ers neemt uiteindelijk weer toe. Onder wo'ers zijn er daarentegen relatief veel flexwerkers gedurende de hele periode. Dit kan erop wijzen dat de flexibele contracten, die zijn meestal tijdelijke contracten, voor schoolverlaters die geen universitaire opleiding hebben vaak bedoeld zijn om vraagschommelingen op te vangen; terwijl dezelfde contracten voor universitair opgeleiden vaak bedoeld zijn om de werkgever in staat te stellen om iemands kwaliteiten beter te kunnen

beoordelen alvorens hem in vaste dienst te nemen of bedoeld zijn voor opleidingsdoeleinden. De keuze voor een flexibele arbeidsrelatie in de vorm van opleidingsplaatsen, zoals bijvoorbeeld in ziekenhuizen, traineeships, zoals bijvoorbeeld bij banken en verzekeraars, en promotieplaatsen, zoals bijvoorbeeld bij universiteiten, is daardoor minder gevoelig voor de conjunctuur dan bij schoolverlaters van vmbo, mbo en hbo.

Aandeel flexwerkers onder werkzame schoolverlaters, exclusief zelfstandigen, anderhalf jaar na afstuderen, 1996–2008.

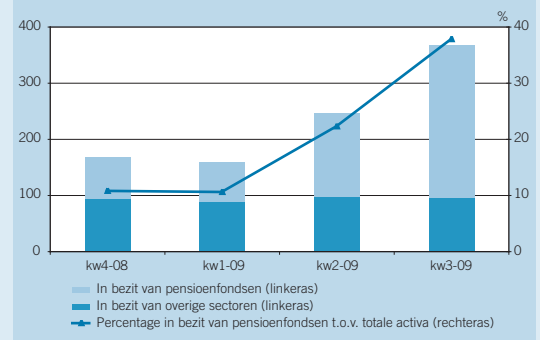
Bron: ROA (Schoolverlaters informatiesysteem)

Monetaire Zaken

Sterke groei Nederlands beleggingsfondsvermogen door pensioenfondsen

Het fondsvermogen van Nederlandse beleggingsfondsen is tussen eind maart en eind september 2009 met 130% toegenomen tot 368 miljard euro (figuur). Het grootste deel van deze stijging komt voor rekening van een bijzondere inleg door de twee grootste Nederlandse pensioenfondsen, het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) en Pensioenfonds Zorg en Welzijn (PFZW). Zij droegen in deze periode bijna 182 miljard euro van hun beleggingen in aandelen, obligaties en onroerend goed over aan speciaal hiervoor opgerichte Nederlandse beleggingsfondsen, in ruil voor participaties daarin. De overheveling van beleggingen door het ABP en PFZW hangt samen met een herstructurering van hun beleggingsbeleid. Zij hebben hun vermogen in beheer gegeven bij daarvoor opgerichte maatschappijen (APG en PGGM), die ook vermogens van andere pensioenfondsen willen gaan beheren. Een dergelijke ontwikkeling was al waarneembaar bij een aantal minder grote pensioenfondsen. Deze zijn al eerder, met het oog op schaalvoordelen, overgegaan op het samenvoegen van beleggingen in beleggingsfondsen onder beheer van gespecialiseerde vermogensbeheerders. De pensioenfondsen beogen daarmee de beheerkosten van de beleggingen te vermindern en de beleggingen met bijbehorende risico's beter te kunnen spreiden. Doordat nu ook de twee grootste pensioenfondsen een groot deel van hun directe beleggingen hebben overgebracht naar beleggingsfondsen, zijn de beleggingen van pensioenfondsen in de Nederlandse beleggingsfondsen toegenomen tot 272 miljard euro (figuur). Driekwart van de beleggingen in Nederlandse beleggingsfondsen wordt nu beheerd voor Nederlandse pensioenfondsen. Bezien vanuit de beleggerszijde, hebben Nederlandse pensioenfondsen nu bijna 40% van hun activa belegd via Nederlandse beleggingsfondsen (figuur). Deze ontwikkeling

Uitstaande participaties van Nederlandse beleggingsfondsen (in miljard euro).

Bron: DNB

heeft geleid tot een grotere verwevenheid tussen Nederlandse beleggingsfondsen en pensioenfondsen. Als gevolg van deze toegenomen intermediaire rol van beleggingsfondsen is, statistisch gezien, ook de totale Nederlandse financiële sector gegroeid. De beleggingen van beleggingsfondsen zijn namelijk gegroeid, terwijl de omvang van de beleggingen door pensioenfondsen gelijk zijn gebleven: zij hebben nu meer participaties in plaats van aandelen, obligaties en onroerend goed.

SINDE 1916

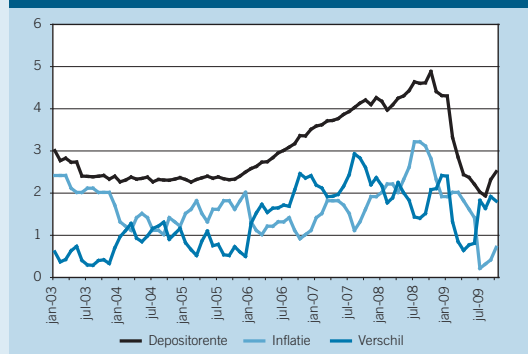
Depositorente en inflatie

Toen de kredietcrisis in 2007 uitbrak kozen veel huishoudens voor de zekerheid van een deposito met een vaste looptijd. De omvang van het door huishoudens op deposito's gestalde vermogen bereikte een hoogtepunt in het laatste kwartaal van 2008 toen er voor bijna 100 miljard euro op deposito was gezet. Consumenten die in deze periode voor een 1-jarig deposito hebben gekozen staan nu voor de

keuze wat zij met de vrijkomende gelden gaan doen. De depositorente stond eind 2008 en begin 2009 aanzienlijk hoger dan op dit moment. Voor een deposito met een looptijd van 1 jaar werd op dat moment gemiddeld rond de 4,7% rente betaald terwijl dat op dit moment rond de 2,5% is. Dit betekent een aanzienlijke afname van het rendement, gekeken naar puur ontvangen rente. De vraag is nu of het voor de consument ook een afname betekent van het reëel rendement, het rendement dat er overblijft nadat gecorrigeerd is voor inflatie.

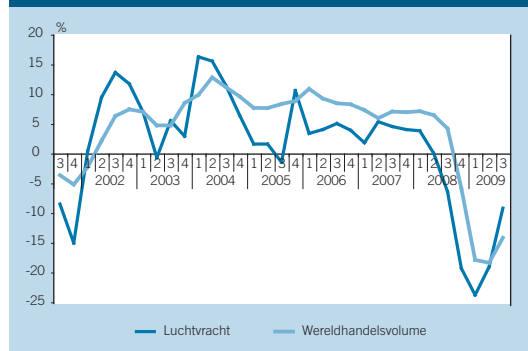
De inflatie is sinds het laatste kwartaal van 2008 fors afgenomen. In oktober 2008 was de afgeleide inflatie 2,8%. Dit is de inflatie inclusief effecten van een verandering in productgebonden belastingen zoals accijnzen op alcohol en sigaretten. In november 2009 was deze gedaald naar 1,0%. Kijkend naar het verschil tussen wat aan depositorente wordt ontvangen en de inflatie, is te zien dat er een dip in reëel rendement was in het 2e en 3e kwartaal van 2009 (figuur). Op dit moment is het reëel rendement echter weer op een in de afgelopen jaren niet ongebruikelijk niveau, tussen de 1% en 2%. Een daling van ruim 2% van het rendement uitgedrukt in rente wordt vrijwel ongedaan gemaakt door een daling van de inflatie en is nauwelijks terug te zien in het reëel rendement. Onder invloed van onder andere de recente overheidsinvesteringen en de aantrekkende economie is de verwachting dat de inflatie in 2010 gaat stijgen. Het is voor consumenten belangrijk deze verwachting mee te nemen in de keuze voor welke termijn zij een eventueel nieuw deposito aangaan. Tussentijds aanpassen van een deposito is immers vaak niet mogelijk of zeer kostbaar.

Depositorente, inflatie en reëel rendement, 2003–2009.

Bron: CBS, DNB

Procentuele groei luchtvracht en wereldhandel (jaar-op-jaar).

Bron: SEO

Luchtvracht loopt voor op groei van de wereldhandel

Luchtvracht wordt voornamelijk ingezet voor het vervoer van hoogwaardige goederen, bederfelijke waar en farmaceutische artikelen. Uit de figuur blijkt dat de ontwikkeling van de luchtvracht enkele maanden voor loopt op de ontwikkeling van het wereldhandelsvolume. Een omslag in de wereldhandel kan men hiermee al enkele maanden eerder aan zien komen. Dit geldt ook voor de laatste recessie: de groei in de luchtvracht werd negatief in juni 2008,

gevolgd door een scherpe daling in het derde kwartaal. De wereldhandel daarentegen liet pas in september van dat jaar een daling noteren. Een sterke daling van de wereldhandel deed zich pas tegen het eind van 2008 voor.

De vraag is waarom de luchtvracht voor loopt op de wereldhandel. Wanneer bedrijven een dalende vraag voorzien, bouwen zij hun voorraden af. Dit gebeurt op twee manieren. Ten eerste verladen zij minder goederen. Ten tweede maken zij, voor de goederen die zich daarvoor lenen, gebruik van langzamere, goedkopere modaliteiten, zoals het schip en de trein. Bij een dalende vraag en hoge voorraadniveaus vermindert de noodzaak van snelle leveringen. Er is immers nog voldoende voorraad aanwezig om aan de kortetermijnvraag te kunnen voldoen. Het omgekeerde geldt ook: in tijden van herstel bouwen bedrijven hun voorraden in versneld tempo weer op. Luchtvracht biedt dan uitkomst, wat resulteert in een relatief snel herstel.

Uit de figuur volgt tevens dat de groei in luchtvracht sterker fluctueert dan de groei in de wereldhandel. De snelle daling van de luchtvracht in september 2008 had te maken met de onverwacht snelle verslechtering van het economische klimaat, gecombineerd met relatief hoge voorraadniveaus. Eind 2008 waren nog maar weinig vrachtluchten rendabel. Sindsdien hebben de maatschappijen hun capaciteit drastisch verlaagd. De bezetting van de toestellen is hierdoor nu weer terug op het niveau van voor de recessie. De daling in het luchtvrachtvolume was in het derde kwartaal van dit jaar minder groot dan in het eerste en tweede. Deze ontwikkeling wordt ook nu weer gevolgd door het handelsvolume.